

Protestantse Kerk Classis Noord-Brabant, Limburg en Réunion Wallonne

Scribaat:

Apollostraat 17
5258 AR Berlicum
Tel. 06-20596459
s.middelkamp@protestantsekerk.nl

Berlicum, 24 september 2025

AAN: De Generale Synode van de Protestantse Kerk in Nederland.
(*verzending enkel per e-mail*)
Ons kenmerk: U25.127 250924

Met het verzoek deze brief ter bespreking in de eerst komende vergadering (november 2025) van de Generale Synode te behandelen.

Geachte Dames en Heren,

WAAR IS DE STEM VAN ONZE KERK IN HET POLITIEKE DEBAT?
*Verzoek van de Classis Noord-Brabant, Limburg en Réunion Wallonne aan de
Generale Synode om zich publiekelijk uit te spreken over het radicaal-rechtse
gedachtegoed.*

Uiterst rechts in Nederland

Op 29 oktober 2025 gaat Nederland opnieuw naar de stembus. Op het moment van schrijven van dit verzoek aan de Synode (augustus 2025) gaat in de peilingen een radicaal-rechtse partij, de *Partij voor de Vrijheid* (PVV) aan kop met naar schatting 27 zetels. Ook *Forum voor Democratie* (FVD) kent een aanhang van ongeveer 4 zetels. Onder radicaal -rechts verstaat het *Montesquieu Instituut* (MI),

het kenniscentrum voor de parlementaire democratie, een partij die niet per se antidemocratisch is en in principe de basisregels van de democratie aanvaardt, maar waarvan de ideologische uitgangspunten wel op gespannen voet staan met de bescherming van minderheidsrechten en politiek pluralisme. Dit in onderscheid van extreemrechtse partijen, die de beginselen van de parlementaire democratie verwerpen. Het onderscheid is soms lastig vast te stellen omdat aanvankelijk eurosceptische of populistische bewegingen zoals in Nederland FVD of in Duitsland *Alternative für Deutschland* (AfD) zich in radicaal en/of extreem-rechtse richting ontwikkelden naarmate ze meer politieke invloed verwierven. Over het algemeen hanteren politicologen de term ‘far right’¹ voor beiden, wat staat voor partijen die ongelijkheid in de maatschappij als wenselijk of zelfs natuurlijk zien. Dit vergt van de politiek maar ook van het maatschappelijk middenveld een grote alertheid om steeds te blijven bezien in hoeverre partijen als de PVV of de FVD botsen met democratische uitgangspunten, rechtstatelijke beginselen, waarden en normen. De PVV-leider noemde ons parlement een nepparlement, heeft openlijke kritiek op de onafhankelijke rechtspraak, erkent de godsdienstvrijheid en de vrijheid van onderwijs niet en maakt regelmatig de vrije pers en de publieke omroep zwart.

Uiterst rechts en het christelijke electoraat

De *Evangelische Omroep* hield in april 2024 samen met *DataIM*² een onderzoek onder christelijke kiezers, waaruit bleek dat een kwart van de respondenten op de PVV stemde of dit weer zou doen. Dertig procent van de christelijke kiezers blijkt Geert Wilders te beschouwen als een profeet met een helder toekomstbeeld. Uit het onderzoek bleek o.a. dat 44 procent van de respondenten het een goed idee vindt om Islamitische scholen in Nederland te verbieden en de vrijheid van onderwijs voor deze groep niet te laten gelden. Ook predikanten stemmen op de PVV. Uit een veel ouder onderzoek van het *Nederlands Dagblad* (ND) onder Nederlandse predikanten³ bleek dat vooral confessionele, evangelische en Gereformeerde Bondsgemeenten PVV-stemmers in hun midden hebben. Bij gemeenten met een moderne of vrijzinnige snit had een kwart sympathie voor de PVV. Bij de laatste verkiezingen voor de Tweede Kamer op 22 november 2023 stemde 23 procent van degenen die zichzelf rekenen tot een geloofsgemeenschap op de PVV. Van de PKN leden stemde ongeveer 15 procent op de PVV. De

¹ Deze term is gemunt door Andrea Pirro, professor of Political Science aan de Universiteit van Bologna. Zie zijn artikel ‘Far Right: the significance of an umbrella concept’ in *Nations and Nationalism*, Vol. 29, Issue 1, 2022

² DataIM heeft in opdracht van de EO een vragenlijst afgenomen onder een steekproef van mensen die zichzelf tot het christendom rekenen binnen de Nederlandse bevolking over vier maatschappelijke thema's. De vragenlijst is opgesteld door onderzoekers van de EO; de dataverzameling en data-analyse zijn uitgevoerd door DataIM. Het veldwerk is uitgevoerd in maart 2024. Voor percentages berekend op de gehele steekproef geldt een foutmarge van $\pm 3\%$ bij een 95% betrouwbaarheidsniveau. Voor percentages op deelgroepen geldt een foutmarge die afhangt van de grootte van de deelgroep.

³ Onderzoek ND, februari 2010. De vragenlijst werd door 1228 voorgangers ingevuld, krap een derde van het aantal voorgangers in de onderzochte acht kerkgenootschappen. De ondervraagden zijn 870 actieve predikanten, 209 kerkelijk werkers en 149 emeritus predikanten.

vergelijking van het veel oudere ND- onderzoek met de uitslag van de laatste Tweede Kamer verkiezingen rechtvaardigt de conclusie dat de PVV binnen de kerken, ook binnen de PKN, al lange tijd een vaste aanhang kent.

Het spreken van de kerk, toen en nu

Veel protestanten stemden bij de verkiezingen van 1932 en 1933 in Duitsland op de *National Socialistische Deutsche Arbeiders Partei*, de NSDAP. De protestantse kerken wezen de ideeën van het nationaalsocialisme niet principieel af. Het idee van een sterke autoriteit en een hechte band tussen troon en altaar had diepe wortels in het Duitse protestantisme. Ook moesten veel protestanten niet veel hebben van de democratische Weimarrepubliek, de eerste periode in de Duitse geschiedenis dat het land voor het eerst een volwaardige democratie was. Delen van de grondwet van de Weimar-republiek leven nu nog altijd voort in de huidige Bondsrepubliek. De Weimar-republiek werd verscheurd door politiek extremisme van zowel links als rechts. Er heerste armoede en maatschappelijke onrust. Binnen de kerken waren de *Deutsche Christen* actief. Zij steunden de opkomende, beweging rond Hitler ⁴. Van 3000 van de 17.000 pastores is bekend dat zij deze lijn destijds voluit steunden. Velen -de meerderheid- zwegen, kenen toe en wachtten af. En er was de groep van de '*Bekennende Kirche*'. De leiding van deze beweging deed wat ze moest doen. In lijn met de profeten. In retroperspectief werd dit gedeeld door de meerderheid van de Christenen. Met de theologische verklaring van Barmen spraken Karl Barth, Martin Niemöller en Dietrich Bonhoeffer zich in 1934 uit tegen totalitaire aanspraken en in 1936 gaf men een manifest uit, rechtstreeks gericht tot Hitler.

Ook nu is er in Duitsland weer een beweging van christenen voor *Alternative für Deutschland*. Ook nu zijn er weer predikanten die de AfD steunen. Maar de Duitse Bisschoppenconferentie is glashelder over de AfD. Op 22 februari 2024 gaf zij een verklaring uit waarin stond:

Wir sagen mit aller Klarheit: Völkischer Nationalismus ist mit dem christlichen Gottes- und Menschenbild unvereinbar. Rechtsextreme Parteien und solche, die am Rande dieser Ideologie wuchern, können für Christinnen und Christen daher kein Ort ihrer politischen Betätigung sein und sind auch nicht wählbar. Die Verbreitung rechtsextremer Parolen - dazu gehören insbesondere Rassismus und Antisemitismus - ist überdies mit einem haupt- oder ehrenamtlichen Dienst in der Kirche unvereinbar.

⁴ Zie o.a. *Aufruf des Leiters der Reichsbewegung Deutsche Christen für den Kirchenfrieden*, 1 April 1936. Ludwig Müller, de leider van de Deutsche Christen deed met deze openbare oproep een appel op alle Duitse Christenen om zich achter uit Nationaal Socialisme te scharen. Citaat uit deze oproep 'Um unseres Volkes und seiner Zukunft willen darf Christentum und Nationalsozialismus, Kirche und Volk nicht auseinanderbrechen.'

De *Evangelische Kirche in Deutschland* nam al in 2010 het initiatief tot ‘Kirche für Demokratie gegen Rechtsextremismus’ (IKDR) en spreekt zich eveneens duidelijk uit tegen de AfD ⁵.

In september 2024 gaf *Micha Nederland*, een netwerk van meer dan twintig christelijke organisaties, een verklaring uit waarin men betoogt dat het evangelie niet samen kan gaan met extreem-rechtse politiek ⁶. In de verklaring wijst men erop dat leiders van kerkelijke verbanden in Duitsland, Engeland en Frankrijk zich hebben uitgesproken tegen het extreem-rechtse gedachtegoed terwijl de leiders van Nederlandse kerkverbanden zwijgen. Daarmee draagt men volgens *Micha Nederland* als kerkelijke leiding bij aan de normalisatie van extreem-rechtse denkbeelden, ook binnen de kerk. Honderden predikanten ondertekenden deze verklaring en spraken uit dat het essentieel is om stelling te nemen, ook als dat leidt tot moeilijke gesprekken in de kerk.

De Friese predikant Jaap Goorhuis schreef in januari 2024 een open brief aan het Moderamen van de *Protestantse Kerk in Nederland* met de oproep om duidelijk te maken waar voor een christen de grens ligt als het gaat om het uitbrengen van een stem op een partij, die zich bevindt in rechts-extremistische hoek van het politieke spectrum. Goorhuis stelt: ‘Een zwijgende kerk is een schuldige kerk’ ⁷.

Verzoek aan de Synode om zich uit te spreken

De *Classis Noord-Brabant, Limburg en Réunion Wallonne* vraagt hierbij aan de *Generale Synode* om zich publiekelijk uit te spreken over het radicaal-rechtse gedachtegoed en verzoekt de Synode daartoe dit agendapunt te agenderen in haar vergadering.

De Theologische Verklaring van Barmen maakt deel uit van de belijdenisgeschriften van onze kerk ⁸. In de inleiding op *de Barmer Thesen* schrijft de PKN dat de *Barmer Thesen* niet slechts een herinnering zijn aan het verleden, maar vooral een oproep in het heden. De *Barmer Thesen* herinneren eraan dat het kerkelijk belijden geen erfenis is die men bezit, maar één die steeds weer verworven moet worden om door te kunnen geven. Ook in de politiek moet de kerk zich laten horen, want zoals de tweede These zegt ‘Wij verwerpen de valse leer, als zouden er gebieden in ons

⁵ Längst ist gruppenbezogene Menschenfeindlichkeit in Deutschland kein Randproblem mehr. Die Wahlerfolge der in Teilen gesichert rechtsextremen AfD, aber auch die rechtspopulistische Hetze besonders in den sozialen Medien und Netzwerken stellen eine erhebliche Herausforderung für die Demokratie in Deutschland dar. (Siehe auch Ergebnisse der Leipziger Autoritarismus-Studie 2022) Die Recherchen des Netzwerks „Correctiv“ im Jahr 2023 zu dem sogenannten „Masterplan“ von führenden Mitgliedern der AfD, der Identitären Bewegung und ihren reichen Gönnern zu geplanten Zwangsdeportationen von migrantischen Deutschen und deren Unterstützerinnen zeigen das hässliche Gesicht des Rechtsextremismus in Deutschland in aller Deutlichkeit!. Website EKD

⁶ De verklaring kiest voor de term extreem-rechts en verstaat daaronder een politieke partij die haar democratisch verworven rechten gebruikt om de democratie zelf uit te hollen.

⁷ Zie voor meer informatie over de open brief van Goorhuis o.a. Theologie.nl, verdieping en inspiratie, een pleidooi voor theopolitieke vorming.

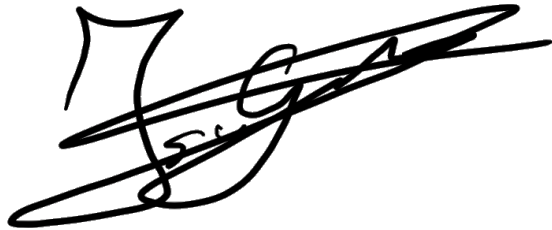
⁸ *Belijdenisgeschriften van de Protestantse Kerk in Nederland*, red. K. Zwanenpol en C.H. van Campenhout, Uitgeverij Protestantse Pers, 2009, p. 227-231

leven zijn, waar wij niet Jezus Christus, maar andere heren zouden toebehoren, gebieden waar wij de rechtvaardiging en heiliging door Hem niet nodig hebben'. Deze tijd vraagt om een duidelijk spreken van onze kerk. Dit zijn geen tijden om te zwijgen, maar om te spreken. Dit zijn dagen waarin de kerk een '*Bekennende Kirche*' moet zijn. Waarin de kerk moet staan in lijn met voorgangers als Dietrich Bonhoeffer en Karl Barth. Dit zijn dagen waarin het woord van Christus moet klinken. Luid, duidelijk en helder. En niet voor misverstand vatbaar. Dat spreken is aan ons, want zoals de kerkvader Augustinus zegt: de tijden overkomen ons niet alleen, wij vormen ze ook, 'Wij zijn de tijden' ⁹.

De Classicale Vergadering van de Classis Noord-Brabant, Limburg en Réunion Wallonne

R. Schippers, preses

J van Garderen, (wnd)scriba

⁹ *Van aangezicht tot aangezicht, preken over teksten uit het evangelie van Matteüs*, Aurelius Augustinus, uitgeverij Damon, 2004, Sermo 80, p. 425 e.v. Vertaling: En daarom zeg ik, broeders en zusters: bid zoveel u kunt. Er is een overvloed aan slechte dingen en dat heeft God zelf toegelaten. Was er maar geen overvloed aan slechte mensen, dan zou er ook geen overvloed zijn aan slechte dingen. Het zijn slechte tijden! Het zijn moeilijke tijden! Dat zeggen de mensen tenminste. Laten we liever goed leven, dan worden de tijden vanzelf goed. Zoals wij zijn, zo zijn de tijden'.